

**RAQAMLI VA YASHIL IQTISODIYOT TA'MINLASHDA KORXONALARARO
KOOPERATSION MUNOSABATLARNING ROLI VA UNI AMALGA OSHIRISH
USULLARI**

Raxmatov Jasurbek Abduraxmonovich

*Buxoro davlat texnika universiteti "Iqtisodiyot va menejment"
kafedrası o'qituvchi-stajori*

H.X.Qobilov

t.f.f.d (PhD) dotsent, Buxoro davlat texnika universiteti

M.H. Xalilova

*Buxoro davlat texnika universiteti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrası "Xizmat
ko'rsatish va raqamlashtirish" fakulteti talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda korxonalararo kooperatsiyaning o'rni va uni amalga oshirishning samarali usullari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari asosida sanoat va xizmat ko'rsatish tarmoqlarida hamkorlikning afzalliklari, dolzarb muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: sanoat kooperatsiyasi, innovatsion iqtisodiyot, yashil iqtisodiyot, kooperativ korxonalar, energiya samaradorligi, sanoat klasterlari, sanoat hamkorligi, ekologik barqarorlik.

Аннотация. В данной статье рассматриваются роль межфирменного сотрудничества в развитии цифровой и зеленой экономики, а также эффективные методы его реализации. На основе результатов исследования анализируются преимущества сотрудничества в промышленности и сферах обслуживания, актуальные проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: промышленная кооперация, инновационная экономика, зелёная экономика, кооперативные предприятия, энергоэффективность, промышленные кластеры, промышленное сотрудничество, экологическая устойчивость.

Abstract: This article analyzes the role of inter-enterprise cooperation in the development of the digital and green economy, as well as effective methods for its implementation. Based on the research results, the advantages of cooperation in the industrial and service sectors, current challenges, and possible solutions are examined.

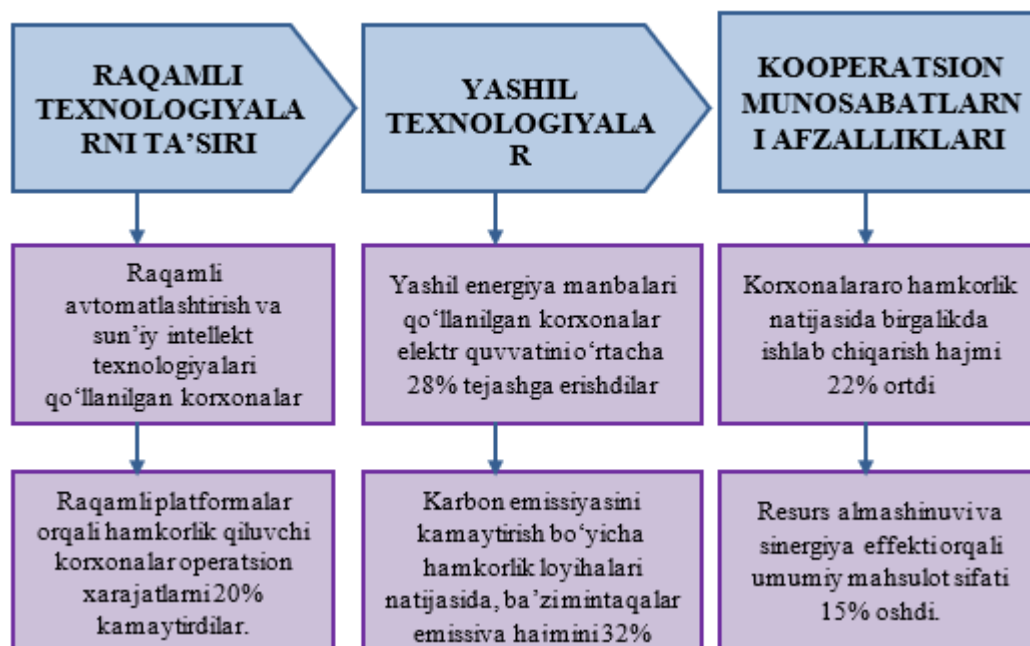
Keywords: industrial cooperation, innovative economy, green economy, cooperative enterprises, energy efficiency, industrial clusters, industrial collaboration, environmental sustainability.

Tahlil va natijalar. Hozirgi kunda raqamli texnologiyalar va yashil iqtisodiyot konsepsiyalari sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida asosiy rivojlanish yo'nalishlariga aylangan. Bu jarayonlar atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya samaradorligini oshirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va iqtisodiy o'sishni ta'minlash maqsadlariga yo'naltirilgan. Shu bilan birga, iqtisodiyotni raqamlashtirish nafaqat texnologik innovatsiyalarni joriy qilishni, balki biznes modellarni qayta ko'rib chiqishni ham talab qiladi.

Korxonalararo kooperatsiya ushbu jarayonlarda strategik ahamiyat kasb etadi. Raqamli va yashil iqtisodiyotga o'tish uchun korxonalar o'zaro hamkorlikni yo'lga qo'yib, raqobatbardosh ustunliklarni shakllantirishlari, innovatsion texnologiyalarni joriy etishlari va ekologik barqarorlikni ta'minlashlari mumkin. Bunday kooperatsiya resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va ekologik talablarga mos ravishda rivojlanish imkoniyatini yaratadi.

O'zbekiston sharoitida raqamli va yashil iqtisodiyotning rivojlanishi davlat tomonidan faol qo'llab-quvvatlanmoqda. "Yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi doirasida energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik jihatdan xavfsiz ishlab chiqarish usullarini rivojlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni keng joriy qilish orqali sanoat korxonalari o'z faoliyatini avtomatlashtirib, samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirishga erishmoqda.

Tadqiqotning asosiy maqsadi innovatsiya, barqarorlik va sanoat hamkorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, ularning iqtisodiy va ekologik ta'sirlariga e'tibor qaratishdir. O'zbekistonning 2035-yilgacha bo'lgan Rivojlanish strategiyasida sanoat o'sishi, yashil tashabbuslar va innovatsiyalar orqali YaIMni 122 milliard dollarga yetkazish rejalashtirilgan. 2023-yilda sanoat sektori YaIMning taxminan 33,5% ini tashkil etib, bu maqsadning asosiy tayanchi bo'lib qolmoqda. Biroq, resurslarning samarasiz ishlatilishi, texnologiyalarning cheklangan qo'llanilishi va ekologik degradatsiya kabi muammolar yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Ushbu maqola innovatsiya investitsiyalari, qayta tiklanadigan energiya qo'llanilishi va sanoat ishlab chiqarishidagi so'nggi statistik tendensiyalar sanoat kooperatsiyasini mustahkamlash strategiyalarini qanday shakllantirishi mumkinligini o'rganadi.

1-rasm. Korxonalararo kooperatsiya raqamli va yashil iqtisodiyot tamoyillari.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, korxonalararo kooperatsiya raqamli va yashil iqtisodiyot tamoyillarini amalga oshirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Biroq, bu jarayonda bir qator muammolar mavjud. Raqamli va yashil texnologiyalar qo'llanishiga o'tish investitsiyalar talab qiladi. Ko'plab korxonalar bunday investitsiyalarni jalb qilishda qiynalmoqda. Ba'zi korxonalar yangi texnologiyalarni joriy etish va integratsiya qilish uchun zarur bo'lgan infrastruktura yetarli emas. Qonun-tuzum va davlat siyosati ko'pincha bu sohani rivojlantirishga to'sqinlik qiladi. Bundan tashqari, raqamli va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, o'zaro foydali sherikliklarni qurish va global standartlarga moslashish muhim ahamiyatga ega.

So'nggi statistik ko'rsatkichlar O'zbekistonda innovatsion va yashil iqtisodiyotni sanoat kooperatsiyasiga integratsiya qilishda istiqbolli yo'nalishni ko'rsatmoqda. Innovatsiya xarajatlari: 2023-yilda ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar (R&D) xarajatlari YaIMning 0,32% (taxminan 260 million dollar) ga yetdi, bu 2020-yildagi 0,18% dan oshgan. 2024-yil uchun dastlabki ma'lumotlar bu ko'rsatkichning 0,40% gacha ko'tarilganini ko'rsatadi, bu 2021-2025 yillardagi Ilm va innovatsiya strategiyasi doirasida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning ortganini aks ettiradi. Toshkentdagi sanoat klasterlarida 2024-yilda patent arizalari 15% ga oshdi, bu avtomatlashtirish va energiya tejavchi texnologiyalarga R&D investitsiyalari bilan bog'liq. Yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari: 2024-yilda qayta tiklanadigan energiya umumiy energiya iste'molining 12,5% ini tashkil etdi, bu 2022-yildagi 9,8% dan oshgan, Navoiy va Buxoro viloyatlaridagi quyosh va shamol loyihalari

tufayli. 2025-yilda bu ulush 14% ga yetishi prognoz qilinmoqda, bu 2030-yilga qadar 25% lik milliy maqsadga mos keladi.

Sanoat ishlab chiqarishining har 1000 dollariga CO₂ emissiyasi 2021-2024 yillarda 8% ga kamayib, 0,45 tonnadan 0,41 tonnaga tushishi, bu yashil ishlab chiqarish usullarini aks ettiradi. Yashil iqtisodiyotning ta'siri ham e'tiborga loyiq. Qayta tiklanadigan energiya ulushining oshishi va CO₂ emissiyasining kamayishi barqaror sanoat amaliyotlariga muvaffaqiyatli o'tishni aks ettiradi. Bu global tendensiyalarga mos keladi, chunki yashil texnologiyalarni sanoat kooperatsiyasiga integratsiya qilgan mamlakatlar yuqori samaradorlik va ekologik zararni kamaytirishni qayd etmoqda.

O'zbekistonda kooperativ sanoat ishlab chiqarishining 18% ga oshishi barqarorlik iqtisodiy foydani pasaytirmasligini, balki resurs samaradorligi va bozor jozibadorligi orqali uni oshirishini ko'rsatadi. Biroq, muammolar saqlanib qolmoqda. 2024-yilda R&D xarajatlari YaIMning 0,40% ini tashkil etdi, bu global o'rtacha 2,63% dan (UNESCO, 2023) past bo'lib, innovatsiya ko'lamini cheklaydi. Shuningdek, qayta tiklanadigan energiya ulushi o'sib borayotgan bo'lsa-da, Qozog'iston kabi mintaqaviy yetakchilardan (2024-yilda 18%) ortda qolmoqda. Sanoat kooperatsiyasini mustahkamlash bu bo'shliqlarni bartaraf etish uchun yashil texnologiyalarni qo'llash uchun soliq imtiyozlari va hamkorlikdagi R&D loyihalari uchun kengaytirilgan moliyalashtirish kabi maqsadli siyosatlarni talab qiladi.

2025-yilga qadar sanoat klasterlaridagi korxonalar sonining 1600 taga ko'payishi prognoz qilinishi hamkorlikni kengaytirish imkoniyatlarini ta'kidlaydi. Siyosatchilar PQ-4302 da ko'rsatilgan real vaqtda hamkorlik uchun raqamli platformalarni joriy etish va sanoat zonalarida yashil infratuzilmani birinchi o'ringa qo'yish orqali bu imkoniyatdan foydalanishlari mumkin. Bu qadamlar nafaqat iqtisodiy ishlab chiqarishni oshiradi, balki O'zbekistonni Markaziy Osiyoda barqaror sanoat rivojlanishi yetakchisiga aylantiradi.

Xulosa: O'zbekistonda innovatsion va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish sanoat kooperatsiyasi jarayonlarini mustahkamlash uchun mustahkam asos yaratadi. 2025-yil mart holatidagi statistik tendensiyalar R&D investitsiyalari, qayta tiklanadigan energiya qo'llanilishi va kooperativ ishlab chiqarishdagi sezilarli yutuqlarni ko'rsatadi, bu iqtisodiy o'sish va barqarorlik uchun ijobiy natijalarni ta'minlaydi. Innovatsiya moliyalashtirishining cheklanganligi va qayta tiklanadigan energiyaning sekin kengayishi kabi muammolar saqlanib qolsa-da, strategik choralar bu yutuqlarni oshirishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar maxsus sohalarga mikro darajadagi ta'sirlarni va ushbu o'tishni tezlashtirishda xalqaro hamkorlikning rolini o'rganishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shodiyev Sh. (2024). Biznes boshqaruvi. Darslik. – Toshkent.: “Yangi asr avlodi”, B.309.
2. World Bank. (2022). Global Economic Prospects: Investing in a Green Future. – Washington, DC.: World Bank Publications.
3. International Energy Agency (IEA). (2022). Renewable Energy Market Update. – Paris.: IEA Publications.
4. UNESCO. (2021). Science Report: Towards 2030. – Paris.: UNESCO Publishing.
5. McKinsey & Company. (2023). The Role of Innovation in Green Industrial Growth. – New York.: McKinsey Global Institute.
6. Abdullaev A. (2023). Yashil iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish. – Toshkent.: “Iqtisodiyot va tarix”, B.185.
7. Karimov Z. (2022). Sanoat kooperatsiyasi nazariyasi va amaliyoti. – Samarqand.: “Sharq”, B.240.